

17.1. ბანკის სალაროს მეურნეობის ორგანიზება

თანამედროვე პირობებში ფული და ფულადი ანგარიშსწორება სამეურნეო საქმიანობის აუცილებელ ელემენტებს წარმოადგენენ. სწორედ ამიტომ მატერიალური და არამატერიალური ფასეულობების მიწოდების თუ მომსახურების განევის ყველა გარიგება ფულადი ანგარიშსწორებით მთავრდება. ანგარიშსწორება ხდება როგორც უნაღდო, ისე ნაღდი ფორმით.

მიუხედავად იმისა, რომ როგორც ბანკთაშორის, ისე თანამედროვე ყოფით ცხოვრებაში, უნაღდო ანგარიშსწორების ხელმისაწვდომი ელექტრონული საშუალებები სულ უფრო მეტ ადგილს იკავებენ, ბანკებისათვის საკასო ოპერაციები ისევ უმნიშვნელოვანეს მიმართულებად რჩება.

კლიენტების მიერ კომერციული ბანკის არჩევა საკასო ოპერაციების განსახორციელებლად აიძულებს ბანკს, უზრუნველყოს მომსახურების ოპერატიულობა, ხარისხი და საიმედოობა. განსხვავებით სხვა საბანკო მომსახურების სახეობებისაგან, ამ კრიტერიუმების მიხედვით, კლიენტის მიერ ბანკის შეფასებას არ სჭირდება განსაკუთრებული კვალიფიკაცია და ცოდნა, კლიენტი მარტივად ამჩნევს უმნიშვნელო ხარვეზსაც ბანკის მუშაობაში. ამიტომ საკასო ოპერაციები ხშირად ხდება კლიენტების მხრიდან კომერციულ ბანკთან თანამშრომლობის გაგრძელების თუ განწყვეტის მოტივატორი. პირდაპირ შეიძლება ითქვას, რომ საკასო მომსახურების ორგანიზაცია ნებისმიერი ბანკის სავიზიტო ბარათს წარმოადგენს.

საკასო ოპერაციებს ახორციელებს როგორც ქვეყნის ცენტრალური ბანკი, ისე კომერციული ბანკები. ქართული კანონმდებლობით, საქართველოს ეროვნული ბანკი უშუალოდ აკონტროლებს ქვეყანაში ნაღდი ფულის მარაგს, ადგენს მისი ემისიის გეგმას, უზრუნველყოფს საქართველოს ეკონომიკას ლარის ბანკნოტებითა და მონეტებით. ეროვნული ბანკი კომერციულ ბანკებთან, მათ ფილიალებთან და სერვისცენტრებთან ახორციელებს შემდეგი ტიპის ოპერაციებს:

- ნაღდი ფულის გაცემა ანგარიშზე არსებული თანხების ფარგლებში;
- ნაღდი ფულის მიღება საკორესპონდენტო ანგარიშზე შეტანის მიზნით;
- მკაცრი აღრიცხვის ფორმების გაცემა და გაუქმებულების უკან მიღება;
- ამოღებული საეჭვო ფულის ნიშნების მიღება ექსპერტიზის მიზნით.

გარდა ამისა, საქართველოს ეროვნული ბანკი ახორციელებს კომერციულ ბანკებში ლარის ბანკნოტებისა და მონეტების დამუშავების კონტროლსა და ნაღდ ფულთან დაკავშირებული ოპერაციების წარმოების შემოწმებას. ეროვნული ბანკი დაინტერესებულია და თვალყურს ადევნებს, კომერციული ბანკის მიერ სალაროს მეურნეობა ორგანიზებული იყოს ისე, რომ კლიენტების სახსრების მუდმივი და დინამიკური ტრანსფორმაცია ნაღდიდან უნაღდოში და, პირიქით, ხდებოდეს თითქმის ავტომატურ რეჟიმში, შეფერხებების გარეშე და უსაფრთხოების მაქსიმალური დონის შენარჩუნებით.

კომერციული ბანკის საკასო ოპერაციები – ესაა ოპერაციები, რომლებიც უკავშირდება ნაღდი ფულისა და სხვა ფასეულობათა მიღებას, შენახვას, ფორმირებას, გაცემასა და გადატანას (ინკასაცია). ამ ოპერაციათა კომპლექსის სრულყოფილად შესასრულებლად კომერციულ ბანკს უნდა ჰქონდეს საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ დადგენილი წესით ორგანიზებული სალაროს მეურნეობა, ანუ სალაროს კვანძი.

საქართველოს ეროვნული ბანკის შესაბამისი წესი ადგენს საქართველოს ტერიტორიაზე მოქმედი კომერციული ბანკებისა და მათი დაქვემდებარებული სტრუქტურული ერთეულებისათვის არა მარტო ნაღდი ფულის, არამედ სხვა ფასეულობათა (ძვირფასი ლითონები და მათგან დამზადებული ნაწარმი, მკაცრი აღრიცხვის ბლანკები) დაკავშირებული ოპერაციების წარმოების ზოგად პრინციპებს.

კომერციული ბანკი საკასო ოპერაციებს ახორციელებს ფილიალებსა და სერვისცენტრებში განთავსებული სალაროს კვანძების, კვანძგარეთა საოპერაციო სალაროების, ბანკომატებისა და საინკასაციო სამსახურების მეშვეობით. აღნიშნული ობიექტები, რომლებიც ახორციელებენ ნაღდ ფულთან და სხვა ფასეულობასთან დაკავშირებულ ოპერაციებს, უნდა აკმაყოფილებდნენ თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი დაცვისა და უსაფრთხოების პირობებს.

აღნიშნული პირობები კომერციული ბანკის ხელმძღვანელობის მიერ განისაზღვრება საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამის უფლებამოსილ სამსახურთან შეთანხმებით. კომერციული ბანკების მატერიალური ფასეულობების დაცვას ახორციელებს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საამისოდ უფლებამოსილი სამსახური. აღნიშნული გულისხმობს როგორც დაცვას ცოცხალი ძალით, ისე აღჭურვას სახანძრო-დაცვითი სიგნალიზაციისა და ვიდეოსამეთვალყურეო აპარატურით. თანამედროვე საბანკო საქმეში ფართოდ გამოიყენება სალაროში არსებული ნაშთის დაზღვევის პრაქტიკა.

საქართველოში მოქმედი კომერციული ბანკები ვალდებული არიან შემუშავებული ჰქონდეთ სპეციალური დოკუმენტები, რომლებიც განსაზღვრავენ ნაღდ ფულსა და სხვა ფასეულობასთან დაკავშირებული ოპერაციებით დაკავებულ პირთა ფუნქციებს, პასუხისმგებლობას, ასევე უზრუნველყოფდნენ ნაღდ ფულსა და სხვა ფასეულობასთან დაკავშირებული ცალკეული ოპერაციების წარმოების წესსა და საანგარიშსწორებო-სააღრიცხვო რისკების მართვას. ნაღდი ფულის მიღებისა და გაცემის სამუშაო დღის რეჟიმი არაა კანონით განსაზღვრული და მას კონკრეტული კომერციული ბანკი დამოუკიდებლად განსაზღვრავს.

კომერციული ბანკის სალაროს მეურნეობის ორგანიზების უმნიშვნელოვანესი ელემენტებია:

- 1) სალაროს კვანძის მოწყობა;
- 2) საკასო ოპერაციების აღრიცხვა და საკასო დისციპლინის კონტროლი;
- 3) ფულადი ნაშთების ბრუნვის პროგნოზირება;
- 4) ნაღდი ფულისა და სხვა ფასეულობების მიღებისა და გაცემის ორგანიზება;
- 5) ბანკნოტებისა და მონეტების ფორმირება;
- 6) ფულადი სახსრების ინკასაცია.

აღნიშნული ჩამონათვალიდან პირველ სამს ამავე პარაგრაფში განვიხილავთ, ხოლო დანარჩენები ცალკე პარაგრაფად იქნება წარმოდგენილი.

1) კომერციული ბანკის სალაროს კვანძი წარმოადგენს რთულ ორგანიზაციულ და ტექნიკურ კომპლექსს, რომელშიც შედის: ფასეულობათა საცავი, სალაროები, გადათვლისა და ინკასატორთაგან ფულის მიღება-გაცემის ოთახები.

იურიდიული და ფიზიკური პირების საკასო მომსახურებისათვის, ასევე ნაღდ ფულთან და სხვა ფასეულობებთან ოპერაციების განხორციელებისათვის

ხდება სპეციალური სტანდარტების შესაბამისად ტექნიკურად და ტექნოლოგიურად გამაგრებული და დაცული ნაგებობების მოწყობა. სალაროს კვანძში შემავალი ელემენტების შესაბამისი გამაგრება უზრუნველყოფს, ერთი მხრივ, მომუშავე პერსონალის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის, მეორე მხრივ კი, შენახული ფულისა და სხვა მატერიალური ფასეულობების დაცვას. ამ მიმართულებით არსებობს საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ დაწესებული სპეციალური სტანდარტები, რომელთა შესრულება სავალდებულოა კომერციული ბანკებისათვის.

საქართველოს ეროვნული ბანკის მოთხოვნით, სალაროს კვანძი უნდა განთავსდეს კომერციული ბანკის სხვა სათავსებისაგან იზოლირებულად, ისე, რომ გამორიცხული იყოს მასში შესაძლებლობა იმ პირების შესვლისა, რომლებიც სალაროს ქვედანაყოფის თანამშრომლებად არ ითვლებიან. სალაროს კვანძში დაიშვებიან მხოლოდ სალაროს მუშაკები, ფასეულობის შენახვისათვის პასუხისმგებელი პირები და ინკასატორები. დაცვის თანამშრომლები სალაროს კვანძში დაიშვებიან, თუკი ისინი პასუხისმგებელნი არიან მატერიალურ ფასეულობათა დასაცავად მიღება-ჩაბარებისათვის.

სხვა პირების (მაგალითად: აუდიტორები, დაცვითი/სახანძრო სიგნალიზაციის მომსახურე პერსონალი) დაშვება სალაროს კვანძში საჭიროებისდამიხედვით ხორციელდება მხოლოდ ბანკის უფლებამოსილი პირის წერილობითი გადანყვებილებით. სალაროს კვანძისა და თითოეული სალაროს კარი მუდმივად დაკეტილი უნდა იყოს.

ყველაზე მეტად მკაცრი მოთხოვნები დაწესებულია კომერციული ბანკის ფასეულობათა საცავისადმი. ფასეულობათა საცავის გარსი არ უნდა ესაზღვრებოდეს გარე სივრცეს ან სხვა შენობას და მისი სიმტკიცე უნდა შეესაბამებოდეს გარკვეულ დაწესებულ სტანდარტებს. იმ შემთხვევაში, თუ იგი ესაზღვრება გარე სივრცეს ან სხვა შენობას, საცავის გარსი უნდა აღიჭურვოს დაცვის დამატებითი სიგნალიზაციის საშუალებებით. ფასეულობათა საცავის კარები უნდა იყოს ჯავშნიანი და თავისი სიმტკიცის კლასით უნდა შეესაბამებოდეს საცავის გარსის სიმტკიცის კლასს. ჯავშნიანი კარები იკეტება ორი და მეტი საკეტიტ, რომელთა გასაღები სხვადასხვა პირთან უნდა ინახებოდეს. ჯავშნიანი კარის გარდა, საცავის კარის ჭრილში ამაგრებენ ცხაურის კარს, რომელიც იღება შიგნით და იკეტება ორივე მხრიდან.

რაც შეეხება ჩვეულებრივ სალაროს, მისი სამუშაო ფართობი კლიენტისაგან გამოყოფილი უნდა იყოს ტყვიაგაუმტარი მინის სარკმლისა და ფულის გადასაცემი მოწყობილობის (ხონჩა ან ბუნკერი) შემცველი ტიხრით. ამ დროს აუცილებელი მოთხოვნაა, მინის სარკმელი კლიენტს ფულის გადათვლის ვიზუალური კონტროლის საშუალებას აძლევდეს. სალაროს მუშაკების სამუშაო ფართობი ერთმანეთისგან გამოიყოფა ტიხრით. როგორც სალაროს კვანძში შესასვლელი კარი, ისე ტყვიაგაუმტარი მინა უნდა შეესაბამებოდეს ეროვნული ბანკის მიერ დადგენილი სიმტკიცის სტანდარტს. გამონაკლის შემთხვევებში, ცალკეული ერთეულის სპეციფიკიდან და დაცულობიდან გამომდინარე, სალაროსა და კლიენტს შორის არასრული იზოლაციისა და მათი ერთ დარბაზში განთავსების მიზანშეწონილობას განსაზღვრავს კომერციული ბანკის ხელმძღვანელობა. ამ დროს აუცილებელია, არსებობდეს საკასო ოპერაციების უსაფრთხოდ განხორციელების შესაძლებლობის თაობაზე შესაბამისი დაცვის სამსახურის დასკვნა.

რაც შეეხება ნაღდი ფულისა და სხვა ფასეულობის შენახვას, ასევე ხორციელდება საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ დაწესებული გარკვეული მოთხოვნების საფუძველზე. კომერციული ბანკის ფული და სხვა ფასეულობა უნდა ინახებოდეს ფასეულობის საცავში, რომლის გასაღები ინახება შესაბამის პასუხისმგებელ პირებთან. ფასეულობის საცავებს უნდა ჰქონდეთ გასაღების ასლები, რომლებიც იდება შესაბამისი პასუხისმგებელი პირების მიერ დალუქულ პაკეტში და შესაბამისად ბარდება კომერციული ბანკის ერთ-ერთ უახლოეს ფილიალს, ან ხელშეკრულების საფუძველზე, სხვა კომერციულ ბანკს. გასაღებთა დუბლიკატების შესაბამისად ჩაბარების დამადასტურებელი საბუთები უნდა ინახებოდეს კომერციული ბანკის ერთ-ერთი პასუხისმგებელი პირის სეიფში.

ფული და სხვა ფასეულობა საცავში შეიძლება ინახებოდეს ლითონის კარადებში, სეიფებში, ურიკებსა და თაროებზე. მნიშვნელოვანია, რომ საცავში შენახული ფული იყოს სათანადო წესით ფორმირებული. ფულის ფორმირების მოთხოვნების შესახებ საუბარი შემდეგ პარაგრაფებში იქნება. დაუშვებელია საცავში არაფორმირებული ფულის შენახვა, გარდა ბანკომატებისა და ფულის მიღება-გაცემის სხვა ალტერნატიული ავტომატური მოწყობილობებისათვის განკუთვნილი ფულისა, რომელიც მოთავსებული უნდა იყოს დალუქულ კასეტებში, ასევე ინკასაციისათვის განკუთვნილი ან შემდეგი გადათვლის მიზნით ინკასირებული დალუქული ნაღდფულიანი ჩანთებისა, რაც აღირიცხება მათში არსებული თანხის მიხედვით.

2) საკასო ოპერაციების აღრიცხვა და საკასო დისციპლინის კონტროლი არის საბანკო საქმის უძველესი, ამასთან, დღესაც მეტად აქტუალური და განსაკუთრებული მნიშვნელობის საკითხი.

ნაღდი ფულისა და ფასეულობათა საქართველოს ბანკებში აღრიცხვისათვის ანგარიშთა გეგმის მიხედვით განკუთვნილია მე-10 კლასის 100 და 101 ჯგუფები და მე-11 კლასი (ცხრ. №17.1.):

მოკლედ დავახასიათოთ ეს ანგარიშები:

1002 და 1012 – გამოიყენება საქართველოს ეროვნული ბანკის საცავებში არსებული ეროვნული და უცხოური ვალუტის ბანკნოტებისა და მონეტების აღრიცხვისათვის.

1003 და 1013 – აღრიცხება კომერციული ბანკის საცავებსა და სალაროებში არსებული ეროვნული და უცხოური ვალუტის ბანკნოტები და მონეტები.

1004 და 1014 – აღრიცხება კომერციული ბანკის ბანკომატებში არსებული ეროვნული და უცხოური ვალუტის ბანკნოტები.

1005 და 1015 – გამოიყენება კომერციული ბანკის კვანძგარეთა საოპერაციო სალაროებში არსებული ეროვნული და უცხოური ვალუტის ბანკნოტებისა და მონეტების აღსარიცხავად. კვანძგარეთა საოპერაციო სალარო არის კომერციული ბანკის მიერ კლიენტთა საკასო მომსახურების მიზნით მსხვილ კორპორაციულ კლიენტებთან ან დამოუკიდებლად (მაგალითად, ვალუტის გადადევნედი პუნქტის სახით) გახსნილი საოპერაციო სალარო.

1006 და 1016 – აღრიცხება კომერციული ბანკის, მისი ფილიალისა თუ კვანძგარეთა საოპერაციო სალაროსათვის გაგზავნილი ეროვნული და უცხოური ვალუტის ბანკნოტები და მონეტები, რომლებიც ჯერ არ ასახულა მიმღების ბალანსში.

1007 – გამოიყენება საქართველოს ეროვნული ბანკის საცავში არსებული მიმოქცევიდან ამოსაღები ეროვნული ვალუტის ბანკნოტებისა და მონეტების აღსარიცხავად.

1018 – გამოიყენება საქართველოს ეროვნული ბანკისა და კომერციული ბანკების საცავებსა და სალაროებში არსებული სამგზავრო ჩეკებისა და სხვა საგადახდო დოკუმენტების აღსარიცხავად უცხოური ვალუტით.

1004 და 1014 – აღირიცხება საქართველოს ეროვნული ბანკისა და კომერციული ბანკის საცავებში არსებული საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი და შეუსაბამო ოქრო.

ცხრ. №17.1. ნაღდი ფულისა და ფასეულობების აღრიცხვა ანგარიშთა გეგმის მიხედვით ქართულ ბანკებში

კლასი	ჯგუფი	ანგარიში	ანგარიშის დასახელება
10			სალარო. კომერციული ბანკების ანგარიშების სებ-ში
	100		ნაღდი ფული მიმოქცევაში ეროვნული ვალუტით
		1002	საქართველოს ეროვნული ბანკის სალარო *
		1003	კომერციული ბანკის სალარო
		1004	ფულადი სახსრები ბანკომატებში
		1005	კვანძგარეთა საოპერაციო სალარო
		1006	ბანკნოტები და მონეტები გზაში
		1007	მიმოქცევიდან ამოსაღები ბანკნოტები და მონეტები *
	101		ნაღდი უცხოური ვალუტა და სხვა საგადახდო დოკუმენტები
		1012	საქართველოს ეროვნული ბანკის სალარო *
		1013	კომერციული ბანკის სალარო
		1014	ფულადი სახსრები ბანკომატებში
		1015	კვანძგარეთა საოპერაციო სალარო
		1016	ბანკნოტები და მონეტები გზაში
		1018	სხვა საგადახდო დოკუმენტები
11			ოქრო
	110		ოქრო
		1101	საერთაშორისო სტანდარტის შესაბამისი ოქრო
		1102	საერთაშორისო სტანდარტის შეუსაბამო ოქრო

* ანგარიშები, რომლებიც გახსნილია მხოლოდ საქართველოს ეროვნულ ბანკში

აუცილებელია, ნაღდი ფულადი ოპერაციების განმახორციელებელი პირები უზრუნველყოფილი იყვნენ შემოსავალ-გასავლის დოკუმენტებზე ხელ-მონერის უფლების მქონე პირთა ხელმონერის ნიმუშებით, რომლებიც დადასტურებული უნდა იყოს ბანკის უფლებამოსილი ხელმძღვანელი პირის ხელმოწერითა და ბეჭდით.

ყოველი სამუშაო დღის დასაწყისში ბანკის საცავიდან ხდება ნაღდი ფულისა და სხვა ფასეულობათა გამოტანა და გადანაწილება მოლარეებსა და მოლარე-ოპერაციონისტებზე. სალაროს გამგე აკონტროლებს თითოეული მოლარისა და მთლიანად სალაროების ნაშთებს, საჭიროების შემთხვევაში ახდენს ფულის დამატებით გადანაწილებას. სალაროს გამგე ასევე ვალდებულია საოპერაციო დღის განმავლობაში აკონტროლოს სალაროს კვანძის საცავში

არსებული ნაშთები და აუცილებლობის შემთხვევაში სტრუქტურული ქვედანაყოფის ხელმძღვანელთან შეთანხმებით გააგზავნოს განაცხადი შესაბამის სამსახურში (ბანკის ხაზინა) ნაღდი ფულით შევსების მოთხოვნით.

ბანკში ყოველი სამუშაო დღის ბოლოს, ნაღდი ფულით დაკავშირებული ოპერაციების დამთავრების შემდეგ, ნაღდი ფული შემოსავალ-გასავლის საბუთებთან, ცნობებთან, აქტებთან, რეესტრთან და სხვა დოკუმენტებთან ერთად მოლარის მიერ ბარდება შესაბამის პასუხისმგებელ პირებს (სალაროს გამგეს). პასუხისმგებელი პირები ამონებენ ნარდგენილი დოკუმენტების საბუღალტრო მონაცემებთან შედარებასა და ფაქტობრივად არსებული ნაშთის შესაბამისობას, ადგენენ ცნობას შემოსული და გასული დოკუმენტებისა და თანხების, ასევე სალაროში არსებული ნაღდი ფულის ნაშთების შესახებ ვალუტების მიხედვით. სწორედ ამიტომ, სალაროს მეურნეობის წარმართვაში უდიდესი მნიშვნელობა აქვს როგორც ყოველი ოპერაციის დამადასტურებელ დოკუმენტს (შემოსავალ-გასავლის ორდერები), ისე სალაროს წიგნებს, დავთრებსა და ჟურნალებს, რომლებშიც ფიქსირდება საცავიდან გამოტანილი და შეტანილი და თითოეულ სალაროზე (მოლარეზე) გადაცემული და მისგან მიღებული ნაშთები.

მნიშვნელოვანია, რომ ბანკის მიერ გამოყენებული ნაღდი ფულისა და სხვა ფასეულობის აღრიცხვის წიგნი უნდა იყოს აკინძული ფურცლების რაოდენობის აღნიშვნით, ზონარგაყრილი, დამონმებული ბანკის უფლებამოსილი პირების ხელმოწერით და ბეჭდით. მსგავსი წესით ფორმირდება სალაროს სხვა წიგნები, დავთრები და ჟურნალები. მათი შევსება ხდება ნუმერაციის დაცვით და სრულ გამოყენებამდე. დაუშვებელია წიგნებში, დავთრებსა და ჟურნალებში ნებისმიერი მინაწერი და შესწორება და ასეთი არსებობის შემთხვევაში იგი დამონმებული უნდა იყოს შესაბამისი პასუხისმგებელი პირის ხელმოწერით და ბეჭდით.

დღის ბოლოს თითოეული მოლარის მიერ ნაღდი ფულის ჩაბარება სალაროს გამგისათვის საცავში შესანახავად ხდება მარტივი ფორმულით: დღის დასაწყისში სალაროს გამგისაგან მიღებულ ნაშთი + დღის განმავლობაში კლიენტებიდან მიღებული ფული + სალაროს გამგისაგან მიღებული დამატებითი ფული – კლიენტებზე გაცემული ფული – სალაროს გამგეზე დღის განმავლობაში გადაცემული ფული = საბოლოო ნაშთი დღის ბოლოს. ამასთან, აუცილებელია, ყოველი ოპერაცია დასტურდებოდეს შესაბამისი დოკუმენტებით, ედრეზოდეს სალაროს წიგნებში ჩანაწერებსა და ბუღალტრულ მონაცემებს.

სალაროში არსებულ ფულის (ფასეულობის) ნაშთსა და ბუღალტრული აღრიცხვის მონაცემებს შორის სხვაობის აღმოჩენის შემთხვევაში შესაბამისი პასუხისმგებელი პირი აღნიშნულის შესახებ დაუყოვნებლივ აცნობებს კომერციული ბანკის ხელმძღვანელობას. სხვაობად მიჩნეულია როგორც ზედმეტობა, ისე ნაკლებობა და მათი მიზეზების გამოკვლევამდე დგება შესაბამისი აქტი, რის საფუძველზეც ზედმეტობა ჩაირიცხება ბანკის კრედიტორებში, ხოლო დანაკლისი თანხა – ბანკის დებიტორებში ან დაენერება იმ მუშაკს, ვისი მიზეზითაც მოხდა აღნიშნული ფაქტი. აუცილებელია, სალაროს დღიური საბუთები აიკინძოს საბალანსო და ბალანსგარეშე ანგარიშების, შემოსავლისა და გასავლის დოკუმენტების მიხედვით.

გამომდინარე იმ რისკებიდან, რომლებიც დაკავშირებულია კომერციული ბანკის სალაროს მეურნეობის ნორმალურად ფუნქციონირებასთან, მეტად მნიშვნელოვანია სალაროს მეურნეობის სისტემატური კონტროლი და მონიტორინგი. კომერციული ბანკის მენეჯმენტი ვალდებულია შექმნას მექანიზმი, რომლის მეშვეობითაც სისტემატურად განხორციელდება ნაღდი ფულისა და

სხვა ფასეულობის, მათი შენახვის მდგომარეობისა და სალაროს ოპერაციების წარმოების კონტროლი.

ამ მიმართულებით ადაპტირებულ და ეფექტიან ინსტრუმენტს წარმოადგენს მოულოდნელი შემონმებები. ამ მიზნით სპეციალურად დანიშნული ჯგუფი (კომისია) ან შიდა აუდიტის სამსახური მოულოდნელად ახდენს ბანკის, მისი ნებისმიერი ფილიალის თუ კვანძგარეთა საოპერაციო სალაროს მოულოდნელ რევიზიას, რომლის დროსაც ხდება ყველა ფასეულობის აღწერა ისეთი თანმიმდევრობით, რომ გამოირიცხოს ფულისა და ფასეულობების დანაკლისის ან დატაცების ფაქტის დამალვა. მნიშვნელოვანია, რომ შემონმებამ არათუ არ დაარღვიოს კომერციული ბანკის მუშაობისა და კლიენტთა მომსახურების პროცესი, არამედ იგი შეუმჩნეველი აღმოჩნდეს კლიენტურის მხრიდან, რაც აუცილებელია ბანკის იმიჯის თვალსაზრისით.

ჩატარებული შემონმების შედეგების შესახებ დგება აქტი, რომელსაც ხელს აწერს რევიზიის პროცესში მონაწილე ყველა პირი, მათ შორის, სალაროს მუშაკებიც. ჩატარებული რევიზიის აქტში მითითებული უნდა იქნეს შემდეგი მონაცემები: რევიზიის დღისათვის ფაქტობრივად რიცხული თანხები და სხვა ფასეულობა, მათი საბუღალტრო მონაცემებთან შესაბამისობა, რევიზიისას აღმოჩენილი ფულის ზედმეტობები და დანაკლისები (მათი არსებობის შემთხვევაში), აგრეთვე ნაღდ ფულთან და სხვა ფასეულობასთან დაკავშირებული ოპერაციების წარმოების წესის დარღვევები და რისკების შეფასება.

კომერციული ბანკის მიერ სალაროს შემონმება თავისთავად ხორციელდება ნაღდი ფულისა და ფასეულობის გადაბარების დროს. ასეთი შემთხვევებია სალაროს პასუხისმგებელი მუშაკების შვებულებაში გასვლა, შვებულებიდან დაბრუნება, როტაცია, ახალი დანიშვნები და ა.შ. ამ დროს, სალაროს შემონმების გარდა, აქტში აღინიშნება საცავის გასაღების, დასაღუქავი საშუალებებისა და ბეჭდების გადაბარება. საკასო ოპერაციების წარმოებისათვის ბანკებში გამოიყენება შესაბამისი ბეჭდები, შტამპები, პლომბები და დასაღუქავი საშუალებები. ბანკის შტამპებზე უნდა იკითხებოდეს ბანკის დასახელება. გამოყენებული ბეჭდების, შტამპებისა და სხვა დასაღუქავი საშუალებების ნიმუშები აღირიცხება სპეციალურ დავთარში და ინახება პასუხისმგებელ პირთან.

სალაროს მეურნეობის შემონმების აუცილებლობას, პერიოდულობასა და კომისიის შემადგენლობას განსაზღვრავს ბანკის ხელმძღვანელობა. ფასეულობათა რევიზიასთან ერთად შემონმებამ შეიძლება მოიცვას საკასო დისციპლინის კონტროლი, თუ რამდენად ასრულებენ სალაროს მუშაკები დაკისრებულ მოვალეობებს და იცავენ დისციპლინას.

შემონმების შედეგად გამოვლენილი დანაკლისი მის სრულ დაფარვამდე უნდა დაენეროს იმ მუშაკს, ვისი მიზეზითაც მოხდა აღნიშნული ფაქტი. სალაროში გამოვლენილი ზედმეტობა ჩაირიცხება შესაბამის ანგარიშზე. შემონმების შედეგებს, გამოვლენილი ხარვეზების აღმოფხვრის მიზნით, განიხილავს კომერციული ბანკის ხელმძღვანელობა და იღებს შესაბამის გადაწყვეტილებებს. კომერციული ბანკის შემონმებების მასალები ექვემდებარება შენახვას მინიმუმ 6 წლის განმავლობაში.

ბანკებში განსაკუთრებული მოთხოვნებია დაწესებული სალაროს მუშაკების (მოლარეების) კვალიფიკაციისა და პიროვნული თვისებების მიმართ. მათ უნესდებათ გარკვეული შეზღუდვები, მაგალითად, როგორც წესი, მოლარეებს ეკრძალებათ:

- მათთვის მიბარებული ფასეულობის სხვა პირთათვის თვითნებური გადაბარება;
- საკუთარი ფულისა და ფასეულობათა შენახვა ბანკის ფულსა და ფასეულობებთან ერთად;
- მისთვის გადაცემული ყველა გასაღების (სალაროს კვანძის ოთახის, საცავის, სეიფის, მაგიდის) და შტამპებისა და დასალუქავი საშუალებების გადაცემა სხვა პირზე სპეციალური ბრძანებისა და მიღება-ჩაბარების აქტის გარეშე;
- გასაღების დატოვება სამუშაო ადგილზე ან საკეტში;
- სამუშაო ადგილის თვითნებურად მიტოვება და ა.შ.

საბოლოო ჯამში, შეიძლება ითქვას, რომ სალაროს მუშაკებს აკისრიათ უდიდესი პასუხისმგებლობა თავიანთ სამუშაო ადგილთან დაკავშირებით, ისინი ვალდებული არიან უზრუნველყონ სალაროში რიცხვული ფულის, სხვა ფასეულობის, ყველა გასაღების, ლუქის, ბეჭდისა და შტამპის შენახვა და დაცვა ისე, რომ გამორიცხული იყოს სამუშაო თუ არასამუშაო დროს სხვა პირთა მიერ მათი გამოყენების შესაძლებლობა. ისინი ასევე ვალდებული არიან დაიცვან მათ მიერ წარმოებული ოპერაციების კონფიდენციალობა და არ გასცენ ინფორმაცია ფულისა და სხვა ფასეულობათა ოპერაციების რაოდენობის, მათი გადაგზავნის, გადაადგილების, დაცვის, სიგნალიზაციისა და სამსახურებრივი უფლება-მოვალეობების შესახებ და მატერიალურად აგებენ პასუხს მათი მიზეზით გამოვლენილი ზარალისა და დანაკლისისათვის.

3) ფულადი ნაშთების ბრუნვის პროგნოზირება მეტად მნიშვნელოვანია სალაროს მეურნეობის ორგანიზების საქმეში, ვინაიდან იგი უზრუნველყოფს ფულადი ნაშთების რაციონალურ გამოყენებასა და ხარჯების შემცირებას. თითოეული კომერციული ბანკი დამოუკიდებლად ახდენს თავისი შიდასაბანკო ფულადი ბრუნვის დაგეგმვასა და მართვას. რაც მეტი ნაღდი ფულის მარაგია კომერციული ბანკის სალაროს კვანძში, მით მეტი დრო და მატერიალური დანახარჯია საჭირო მათი მომსახურებისათვის (შენახვა, ფორმირება, უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და ა.შ.).

გარდა ამისა, ფულის ნაშთი სალაროში არის ის აქტივი, რომელიც მხოლოდ კლიენტურის მომსახურებისათვისაა განკუთვნილი. აქ იგულისხმება შემოსავლების არმომტანი „გაყინული“ აქტივი და მისი „მუშა“ აქტივად გადაქცევა, რომელიც ბანკს დამატებით შემოსავალს მოუტანდა. თუნდაც უნაღდო ფორმაში მისი გადასვლა გამოინვევდა, ერთი მხრივ, მასთან დაკავშირებული ხარჯების შემცირებას, მეორე მხრივ კი, მცირე, მაგრამ მაინც შემოსავლების ზრდას. ცხადია, ეს ელემენტარული ჭეშმარიტება ბანკებმა იციან, მაგრამ ნაღდი ფულის ნიშნები საჭიროა კლიენტურის მომსახურებისათვის, ამიტომ მათ უნევთ ნაღდი ფულის რაციონალური და ზომიერი მარაგების ქონა და მართვა, მათი შემოსულობათა და გასავლის ნაკადების პროგნოზირება.

კომერციული ბანკების მთავარი ამოცანა საკასო ბრუნვების პროგნოზირებისას არის ის, ბრუნვაში ნაღდი ფულადი მასის ცვლილების განსაზღვრა, მისი ეკონომიურად და რაციონალურად გამოყენება და ბანკში ფულადი ნაკადების შემოსავლების ზრდის ხელშეწყობა. საკასო ბრუნვების პროგნოზირება ხდება მისი ისტორიული მონაცემებიდან გამომდინარე. მათ შორის მნიშვნელოვანია ინფორმაცია ძირითადი კლიენტურის, სადღესასწაულო დღეების, თვის გარკვეული დღეების მიხედვით. მაგალითად, ცნობილია, რომ

თვის ბოლო დღეებში ბანკომატებიდან ფულის გაცემის მსურველები იზრდება ბარათებზე ხელფასების ჩარიცხვის გამო. ზოგიერთ ბანკში დანერგილია დიდი გასავლის შესახებ კლიენტის მიერ წინასწარ, წინა დღეს განაცხადის მიღების პრაქტიკა, რაც კომერციულ ბანკს (ან მის ფილიალს თუ სერვისცენტრს) ფულადი ნიშნების წინასწარი მობილიზაციის საშუალებას აძლევს.

იმისათვის, რომ თავიდან იქნეს აცილებული კომერციულ ბანკში, მის ფილიალებსა თუ სერვისცენტრებში ჭარბი ფულის „დაგროვება“, აპრობირებული მეთოდია სალაროს მინიმალური და მაქსიმალური ლიმიტების დადგენის პრაქტიკა სხვადასხვა ვალუტის მიხედვით. ლიმიტის გადაჭარბების შემთხვევაში ხდება „ზედმეტი“ ფულის საკორესპონდენტო ანგარიშზე შეტანა, ანუ ნაღდი ფულის უნაღდო ფორმად გადაქცევა, ხოლო მინიმალური ლიმიტის დარღვევისას – ნაღდი ფულის ნაშთის გაზრდა.

17.2. ნაღდი ფულისა და სხვა ფასეულობების მიღებისა და გაცემის წესი

ნაღდი ფულის მიღება კლიენტებისაგან უმეტეს შემთხვევაში ხდება მათი ბანკში გამოცხადების დროს, თუმცა, ეს შესაძლებელია განხორციელდეს საინკასაციო სერვისის გამოყენებითაც, რომელსაც ბანკი სთავაზობს განსაკუთრებულ კლიენტებს, რომელთა შორის, როგორც წესი, არიან გაყიდვების ფართო ქსელის მქონე კომპანიები (ბენზინგასამართი სადგურები, სუპერმარკეტები, აფთიაქები და ა.შ.).

კომერციულ ბანკში შეიძლება არსებოდეს „შემოსავლების სალარო“ და „გასავლების სალარო“ ცალ-ცალკე, თუმცა, დღეისათვის გავრცელებულია უნივერსალური სალაროები, რომლებიც ახორციელებენ როგორც ნაღდი ფულის მიღებას, ისე მათ გაცემას. კომერციულ ბანკში ნაღდი ფულის მიღების ოპერაციები ისეა ორგანიზებული, რომ კლიენტებს შესაძლებლობა აქვთ, შეიტანონ ფული ანგარიშზე საოპერაციო დღის განმავლობაში („დღის სალარო“) ან საოპერაციო დღის ბოლოს („სალამოს სალარო“). სალამოს სალაროში მიღებული ნაღდი ფული კლიენტის ანგარიშზე აისახება მეორე სამუშაო დღეს, რადგან მისი მიღების დროს ბანკის საოპერაციო დღე უკვე დახურულია და მიმდინარეობს მონაცემების დამუშავება ბალანსის გამოსაყვანად. სალამოს სალაროს პრინციპით აღირიცხება 24-საათიანი მომსახურების საბანკო წერტილებში ღამის საათებსა და დასვენების დღეებში შეტანილი ფული. ამ დროს კლიენტი იღებს საბუთს, რომ მან გარკვეულ ანგარიშზე შეიტანა ფული, მაგრამ ეს ფული აღნიშნულ ანგარიშზე აღირიცხება მხოლოდ მომდევნო სამუშაო დღეს.

კომერციული ბანკის სალაროში ნაღდი ფულის მიღება და გაცემა ხდება შესაბამისი დოკუმენტების საშუალებით (შემოსავალ-გასავლის ორდერები, ჩეკები), რომლებიც უნდა იძლეოდნენ გარკვეული ინფორმაციის მიღების შესაძლებლობას. ეს ინფორმაციაა: მომსახურებ ბანკი და მისი კოდი, ანგარიშის ნომრები, მიღებული და გაცემული თანხის მოცულობა (ციფრებით და სიტყვებით) ან სხვა ფასეულობა (აღწერილობით), ოპერაციის დანიშნულება და თარიღი. სალაროების მეშვეობით ნაღდი ფულის ანგარიშზე მიღებისა და ანგარიშიდან გაცემის